

مدام تکرار می‌شود اما نگاهی عمیق‌تر می‌گوید موضوع کمی پیچیده‌تر از این است که با قضاوت اخلاقی و معرفتی توضیح آن کامل شود. اساساً اتفاقات در صحنه بین‌المللی و در روابط کشورها، عوامل متعددی دارند و آن‌قدر که گاهی تصویر می‌شود، صرفاً بر ویژگی‌های شخصیتی و فرهنگی منکی نیستند. نمونه‌های تاریخی از آسیب‌های مستقیم و غیرمستقیم که ایران از روسیه یا در واقع از هر کشور دیگری خورده‌است، اغلب توضیحاتی مفصل دارند که گاهی حتی واقعه رخ‌داده را قابل‌پیش‌بینی نشان می‌دهند. در بررسی نمونه‌های تأخیر در روند اجرای این توافقات هسته‌ای در دهه‌های اخیر نیز بهتر می‌توان فهمید چرا چنین اخباری به جایی نمی‌رسند. بدیهی است که بخشی از اخبار این‌چنینی، از اساس نادرست و از منابع بی‌اعتبار یا جانبدار بوده‌اند اما هرازگاهی، به‌خصوص در حوزه هسته‌ای، منابع رسمی هم چنین مواضعی گرفته‌اند که به همان سرنوشت اخبار دیگر دچار شده است. اصل مشکل مربوط به رسانه‌ها نیست. در پرورده هسته‌ای، یا ناتوانی ایران در انجام پرداخت‌های لازم یا مشکلات ناشی از تحریم‌های گسترده، چه از سوی سازمان ملل متحد و چه از سوی ایالات متحده، از عوامل مهم کندی روند پیشرفت برنامه هسته‌ای ایران بوده‌اند. در بحث نظامی نیز، علاوه‌بر چالش‌های این‌چنینی، باید به یک نکته توجه داشت: چنان‌که در ابتدای همین گزارش بررسی شد، معاملات و تعاملات این‌چنینی، اقداماتی جدی هستند که فراتر از پیامدهای اجرایی نظامی، دلالت‌های مهم سیاسی دارند. روسیه با چنین اقدامی عملاً خود را به شکلی معنادار به ایران نزدیک خواهد کرد. طبعاً مسکو یا هر پایتخت دیگری، زمانی که کاری این‌چنین دست خواهد زد که منافع کافی از آن ببرد و هم‌زمان، هزینه‌های آن، قابل تحمل و پذیرش باشند.

به عبارت دیگر، امیدواری‌ها به تحقق تعاملات این‌چنین، همواره در بازه‌هایی اوج می‌گیرند که ایران، کم یا زیاد، سایه خطری را احساس می‌کند؛ اما لحظه‌ای که کشوری در معرض تهدید قرار گرفته، به‌خصوص اگر بخشی از آن تهدید شامل سطحی از انزوای دیپلماتیک یا اقتصادی، چه در سطح منطقه و چه در سطح جهان باشد، زمان مناسبی برای علاج واقعه نیست. واقعیت هم این است که ایران، به‌جز مقاطعی کوتاه، چندین سال است که به‌طور مداوم در معرض فشارها و تهدیدهای این‌چنینی بوده و با یک سمت از قدرت جهانی، خود را در تقابل دیده است. این هم‌زمان که خطر همکاری با تهران را بالا می‌برد، انگیزه دیگران را نیز پایین می‌آورد چرا که تقویت روابط با کشوری در معرض تهدید، می‌تواند فواید کمتری داشته باشد، به‌خصوص اگر طرف تعامل، کشوری باشد که مثل روسیه امروز، خود تحت فشارهای مختلف از همان سمت غرب قرار گرفته باشد و درگیر جنگ باشد؛ هر چند برخی امید دارند، وضعیت مشابه تقابل با غرب و تحریم‌های گسترده، خود عاملی برای تقویت همکاری باشد. این امید، بی‌پایه هم نیست و نمونه‌هایی از آن نیز قابل‌مشاهده است؛ اما در سطح راهبردی و کلان، دنیای واقعی تا این جا روی دیگری به ایران نشان داده است.

یعنی در بهمن ۱۳۹۳، به نقل از بیزنس اینسایدر و با اضافه کردن «عکس و سند» نوشت روسیه جنگنده سوخو ۵۰ تا سال ۲۰۲۲ تحویل ایران خواهد داد. اما مرور اخبار مربوط به سوخو، دسته دیگری از مطالب را هم در اختیار شما قرار می‌دهند که فقط مرور سر خط آن‌ها، وضعیت را واضح‌تر می‌کند. دیپلماسی ایران در خرداد ۱۳۹۵ نوشت روسیه سوخو ۳۰ را به ایران نمی‌دهد. همین رسانه، مهر ۱۴۰۱ پرسید که آیا ایران به امید خرید سوخو ۳۵ به روسیه پهیاد داده است؟ و تیر ۱۴۰۲ نیز بار دیگری نامیدانه سؤال کرد: «سوخو، بی‌سوخو؟! فرارو به نقل از اقتصادنیوز در آبان ۱۴۰۳ بررسی کرد که چرا پوتین به ایران سوخو ۳۵ و اس ۴۰۰ نمی‌دهد. خبرآنلاین تیر ۱۴۰۴ هم دوباره پرسید که چرا روسیه سوخو ۳۵ را به ایران نمی‌دهد. این مطلب هم البته در طول سالیان کم‌تکرار نبوده است. درباره سامانه‌های دفاعی اس ۳۰۰ و اس ۴۰۰ روسیه نیز شبیه به همین وضعیت را شاهد بوده‌ایم. این‌ها تازه صرفاً مروری بر اخبار رسانه‌های رسمی است. رسانه‌ها، کانال‌ها و صفحات کمترشناخته‌شده، مکررتر و البته با اعدادی بزرگ‌تر، شایعاتی در این زمینه‌ها مطرح کرده‌اند. تقریباً تمام اخبار این‌چنینی، در مقاطعی منتشر شده‌اند که تنش‌ی بین ایران و غرب، یا بین روسیه و غرب یا بین هر دو و غرب برقرار بوده و به‌خصوص زمره‌ها مربوط به تبدیل این تنش به تقابل نظامی نیز شکل گرفته‌اند. یا از طرف غربی به عنوان هشدار و ترسیم تصویر تهدید، این اخبار مطرح شده‌اند یا از طرف شرقی و ایران، به عنوان نشانه‌ای از آماده‌سازی و تعمیق همکاری. در عمل اما، ماجرا طور دیگری پیش رفته است. این البته به معنای ادعای پیش‌بینی ناکامی قطعی و دوباره در این روند نیست، اما این سؤال باقی می‌ماند که آیا این بار، شرایط به اندازه کافی با دفعات پیش متفاوت است تا نتیجه طور دیگری پیش برود؟

➤ همکاری هسته‌ای، مثل همکاری نظامی

موضوع حتی منحصر به تجهیزات دفاعی و نظامی هم نیست. روسیه را می‌توان مهم‌ترین شریک در بحث فنی برنامه هسته‌ای برای ایران خواند؛ اما در روند احداث فازهای مختلف نیروگاه بوشهر و اجرای توافقات و قرارداده‌ا، مکرراً تأخیر و تعویق وجود داشته و پس از چندین سال، پروژه روس‌اتم در جنوب ایران هنوز به وضعیت نهایی خود طبق برنامه نرسیده‌است. در کنار آن، اخباری مربوط به همکاری‌های مشابه دیگر نیز به همین شکل رسیده‌اند. آخرین نمونه، البته به نظر جدی‌تر از همیشه می‌آید، چراکه قراردادی رسمی برای احداث چهار واحد نیروگاهی توسط مقامات مربوط و در حضور خبرنگاران امضا شده‌اند، اما هیچ بعید نیست همان دلالی‌ی که پیشتر فرایند اجرایی‌شدن توافقات این‌چنینی را بین ایران و روسیه به چالش می‌کشیده‌اند، بار دیگر کار را گرہ بزنند.

➤ گرہ کار کجاست؟

در محافل ایرانی، البته عبارت «بدعهدی روس‌ها»

شککنده است و احتمال ازسرگیری جنگ بین دو طرف هست، اما توافق ساخت اس‌ام‌آر‌ها بین روسیه و جمهوری اسلامی نشان می‌دهد مسکو نگران خطر حمله احتمالی به تأسیسات هسته‌ای مورد توافق نخواهد بود.

➤ همکاری ایران و روسیه تحت فشار

سازوکار ماشه، روز ۲۸ سپتامبر فعال شد. این یعنی تحریم‌های شورای امنیت سازمان ملل متحد که پیش از ۲۰۱۵ اجرایی بودند، شامل قطعه‌نامه‌های ۱۶۹۶، ۱۷۳۷، ۱۷۴۷، ۱۸۰۳، ۱۸۳۵ و ۱۹۲۹، دوباره علیه ایران اعمال شده‌اند. روسیه و چین در تصویب قطعنامه‌ای در شورای امنیت سازمان ملل متحد برای تعویق شش‌ماهه سازوکار ماشه ناکام ماندند و از بازگشت این قطعنامه‌ها انتقاد کردند. در حالی که اتحادیه اروپا و ژاپن پایبندی‌شان به تحریم‌ها را تأیید کردند و بریتانیا دو اقدام جدید هم علیه ایران اضافه کرد.

از نظرگاه ایران، دو قطعنامه شورای امنیت که روسیه و چین پیشنهاد دادند، نشانه این است که مسکو و پکن اعمال مجدد تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران را غیرقانونی می‌بینند و بر خلاف تحریم‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۳، مشخصاً روسیه بعید است از قطعنامه‌های تحریم سازمان ملل متحد علیه تهران تبعیت کند. فضای غالب در شورای امنیت، در کنار مواضع ترونیکی اروپایی عضو برنامه جامع اقدام مشترک یا برجام، یعنی فرانسه، بریتانیا و آلمان، به همراه ایالات متحده، تردیدی باقی نگذاشت که سازوکار ماشه فعال خواهد شد و تحریم‌های سازمان ملل متحد باز خواهند گشت. روسیه، به عنوان عضو دائم شورای امنیت سازمان ملل متحد، کاملاً از این روند آگاه بود؛ با این حال، فقط یکی در روز پیش از بازگشت تحریم‌ها به حالت اجرایی، توافق هسته‌ای با ایران را نهایی کرد و پیامی واضح به قدرت‌های غربی فرستاد. بدون تردید، تحریم‌ها پیش‌رانی کلیدی در بهبود روابط بین روسیه و ایران در سال‌های اخیر بوده‌اند. جدای از بازه سه‌ساله توقف پس از امضای توافق برجام ۲۰۱۵، ایران برای

اولین محموله این تجهیزات به یک سال دیگر مربوط خواهد بود و در شرایطی که احتمال تقابل نظامی، فعلی است، می‌توان تصور کرد که در صورت وقوع درگیری دوباره، هنوز چیزی به دست ایران نرسیده باشد؛ در عین حال، اصل انعقاد این قرارداد می‌تواند به معنای راهبردی در تهران و مسکو باشد که بر معادلات تأثیر خود را بگذارد. فعلاً هیچ تأیید رسمی روی این خبر وجود ندارد. نه ایران و نه روسیه واکنشی به این ادعا نشان نداده‌اند و البته مقامات دیگر کشورها نیز همین طور.

➤ اولین سوخو، سالی چند بار به ایران می‌آید

اما خالی از لطف نیست که سابقه انتشار اخبار مربوط به خرید یا حتی ورود سوخو ۳۵ به ایران را مروری گذرا کنیم. این اولین بار نیست که رسانه‌ها و نیز تریبون‌های رسمی‌تر، از خرید سوخوی روسیه توسط ایران می‌گویند. بهمن سال گذشته، برخی رسانه‌ها از جمله عصر ایران اعلام کردند ایران از روسیه سوخو خریده است. چند ماه پس از آن در میانه اخبار مربوط به جنگ ایران و اسرائیل نیز هرازگاهی اخبار غیررسمی از ورود سوخو به ایران می‌رسید. پیشتر، اواسط پاییز سال گذشته برخی رسانه‌ها اعلام کردند، روسیه اصلاً سوخو را به ایران تحویل داده است. طبق این خبر که اعتماد آنلاین نیز آن را نقل کرد، «اولین» سری سوخو ۳۵ روسیه در پایگاه همدان مستقر شده بودند، با تأکیدی که بنا بود نشان دهد، تحویل سوخو ادامه خواهد داشت. مثلاً آنلاین، بهمن ۱۴۰۳ ابتدا از تأیید رسمی خرید و ورود جنگنده‌های سوخو ۳۵ به ایران گفت و کمی بعد از فرود ۲۵ فروند سوخو ۳۵ در اصفهان خبر داد. مهر ۱۴۰۳، فرارو از شایعه تحویل سوخو به ایران نوشته و البته آن را بعید دانسته بود. دنیای اقتصاد، مرداد ۱۴۰۳ با نقل گزارشی از امواج‌مدیا گمانه‌زنی کرد که شاید ارسال سوخو ۳۵ به ایران آغاز شده باشد. اردیبهشت ۱۴۰۳، عصر ایران به بررسی ویژگی‌های سوخو که «ممکن است به ایران بیاید» پرداخته بود. تابناک در اسفند ۱۴۰۲، از نیویورک‌تایمز و الجزیره نقل کرد که «احتمالاً» روسیه اولین فروند‌های سوخو ۳۵ را به ایران تحویل داده است. عصر ایران و دنیای اقتصاد در آذر ۱۴۰۲ به نقل از رویترز، از قطعی‌شدن ورود سوخو ۳۵ به ایران نوشتند. تسنیم هم در همان آذر ۱۴۰۲ نوشت که قرار است به زودی تجهیزاتی از جمله سوخو ۳۵ به ایران بیایند. بهمن ۱۴۰۱، از یکی از اعضای کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی مجلس نقل شد که «اوایل سال آینده» یعنی بهار ۱۴۰۲، سوخو ۳۵ وارد ایران می‌شود. اردیبهشت ۱۴۰۲، خبرآنلاین از عصر ایران خبر فورس را نقل کرد که روسیه در ازای دریافت پهیاد انتحاری از ایران، ۲۴ فروند سوخو به ایران خواهد داد. رکتا در دی‌ماه ۱۴۰۰ به نقل از روزنامه‌ای روسی از احتمال خرید سوخو ۳۵ «طی روزهای آتی» نوشت و ایرنا هم البته همان روز، به نقل از رسانه روسی دیگر، از همین احتمال گفت، با اشاره به اینکه این هواپیماها پیشتر برای فروش به مصر آماده بودند، احتمالاً به این معنا که مهیای تحویل به ایران هستند. برای پرهیز از اطاله کلام، تا همین جا پیش برویم که مشرق نیوز، اواخر قرن پیشین هجری شمسی،

➤ سیاست هسته‌ای جدید ایران: راکتورهای کوچک پیمانه‌ای

در سال‌های اخیر، ایران پیگیر ساخت راکتورهای کوچک پیمانه‌ای یا Small Modular Reactors، اس‌ام‌آر، SMR بوده است. این راکتورها را می‌توان خارج از مناطق ساحلی یا نزدیک رودهای بزرگ ساخت و برای کار به منابع آبی کمتری نیاز دارند. این نیروگاه‌ها زمان کمتری هم برای ساخت لازم دارند. ایران با توجه به وسعت زیاد و جمعیت پراکنده اش، به‌خصوص در محدوده شرقی کشور، به چنین نیروگاه‌هایی نیاز دارد.

روسیه در بازار جهانی در حوزه ساخت راکتور فعال بوده است، در کنار ایالات متحده، چین، فرانسه و کره جنوبی. در چهار پروژه بزرگ در منطقه، روس‌ها برای ایران، ترکیه و مصر نیروگاه ساخته‌اند. تقریباً هم‌زمان با امضای یادداشت تفاهم اس‌ام‌آر با ایران، ترکیه در میانه دیدار رجب طیب اردوغان، رئیس‌جمهور ترکیه با دونالد ترامپ، رئیس‌جمهور آمریکا، به توافقی مشابه با واشنگتن رسید. از این رو، توافق اخیر ایران با روسیه، اولین گام در جهت اولویت هسته‌ای تازه ایران است، یعنی ساخت و توسعه اس‌ام‌آر‌ها.

➤ شراکت در سایه جنگ

مهم است که توجه کنیم، توافق هسته‌ای بین روسیه و ایران، سه ماه پس از جنگ ۱۲ روزه اسرائیل و ایران در ماه ژوئن امضا شد. در طول جنگ که در آن اسرائیل و آمریکا سایت‌های هسته‌ای ایران را هدف گرفتند، نیروگاه هسته‌ای بوشهر از سوی اسرائیل هدف حمله قرار نگرفت؛ نیروگاهی که روسیه در سال ۱۹۹۳ ساخت را تمام کرد و از سال ۲۰۱۱ عملیاتی بوده است. ایران در سایت بوشهر، برخلاف نظنز و فردو، غنی‌سازی نمی‌کرد، اما به‌نظر می‌رسد ارتباطات مسکو با تل‌آویو در بازداشتن اسرائیل از حمله به این تأسیسات، نقشی کلیدی داشته است.

چنین حمله‌ای به بوشهر، حضور و سرمایه‌گذاری روس‌اتم را در معرض خطر جدی قرار می‌داد. آتش‌بس بین ایران و اسرائیل بسیار

دیپلمات‌ها

تماسی با ویتکاف نداشتم

وزیر امور خارجه ایران در واکنش به گمانه‌زنی‌های پیرامون مذاکره با نماینده آمریکا، اعلام کرد که تماسی با وی نداشته است. عباس عراقچی، وزیر امور خارجه، صبح چهارشنبه ۱۶ مهرماه در حاشیه جلسه هیئت دولت در جمع خبرنگاران در واکنش به گزارش الجزیره کویت مبنی بر تماس وی با «استیو ویتکاف» نماینده ویژه رئیس‌جمهور آمریکا در امور خاورمیانه گفت: «تماسی نداشتیم.» روزنامه کویتی الجزیره مدعی شده بود که در روزهای اخیر تماس‌هایی میان عباس عراقچی و استیوویتکاف، نماینده‌ویژه رئیس‌جمهور آمریکادر باره ازسرگیری مذاکرات هسته‌ای برقرار شده است و دو طرف بر ضرورت بازگشت به میز مذاکره توافق کردند.

احضار سفرای اروپایی به وزارت خارجه

متعاقب ادعاهای مداخله‌جویانه در بیانیه مشترک وزرای خارجه‌شورای همکاری خلیج‌فارس و اتحادیه اروپایی، از جمله حمایت از ادعای بی‌اساس راجع به جزایر سه‌گانه ایرانی، مداخله در موضوعات دفاعی ایران و ادعاهای کذب در خصوص موضوع هسته‌ای، سفرا و رؤسای نمایندگی‌های کشورهای عضواتحادیه اروپا توسطمجید تخت‌رواچی معاون سیاسی وزارت امور خارجه به وزارت امور خارجه احضار شدند و مراتب اعتراض شدید ایران به آنها ابلاغ گردید. تخت‌رواچی با تأکید بر حاکمیت بلامنازع و همیشگی ایران بر جزایر ایرانی تنب بزرگ، تنب کوچک و ابوهوسی به‌عنوان بخش لاینفک قلمرو تحت حاکمیت ایران، حمایت اتحادیه اروپایی از ادعای بی‌اساس یک کشور عضو شورای همکاری خلیج فارس در خصوص این جزایر را ناقض اصل احترام به حاکمیت ملی و تمامیت‌سرزمینی دولت‌ها دانست و موضع‌گیری سیاسی و غرض‌ورزانه اتحادیه اروپایی را قویاً محکوم کرد. وی ادعاهای راجع به موضوع موشکی را دخالت آشکار دانست و با مردود دانستن روایت‌های خلاف واقع و اغراق آمیز در این باره تأکید کرد توانمندی‌های دفاعی بومی ایران از جمله توانمندی موشکی، جزئی از حق ذاتی برای دفاع از خود بوده و تضمین‌کننده ثبات و امنیت منطقه‌ای است. وی با انتقاد شدید از بدعهدی، ناکارآمدی و سوءنیت ترونیکی اروپایی در روند مربوط به موضوع هسته‌ای ایران، تصریح کرد: علاوه بر قصور در ایفای تعهداتشان طبق برجام، با سوءاستفاده از سازوکار حل اختلاف موجب اخلال و بن‌بست در دیپلماسی شدند و بنابراین بهتر است به جای تکرار ادعاهای کلیشه‌ای و مطلقاً کذب راجع به برنامه هسته‌ای ایران پاسخگوی عملکردمخرب خودباشند.

سند همکاری ارتش‌ها حول خزر

اجلاس فرماندهان نیروی دریایی ارتش کشورهای ساحلی دریای خزر با امضای سند همکاری‌های جامع راهبردی در این پهنه‌آبی پایان یافت. این سند به امضای فرماندهان نیروی دریایی ارتش ایران، روسیه، قزاقستان و جمهوری آذربایجان رسید. دریادار شهرام ایرانی فرمانده نیروی دریایی ارتش که برای شرکت در این اجلاس به سن‌پترزبورگ سفر کرده است، به نمایندگی از ایران این سند را امضا کرد. براساس مفاد این سند، هیچ کشور خارجی یا قدرت فرمانطقه‌ای اجازه مداخله در امور داخلی دریای خزر را نخواهد داشت. فرماندهان نیروی دریایی ارتش کشورهای ساحلی خزر تأکید کردند: این دریا متعلق به پنج کشور ساحلی است و بر این اساس تأمین امنیت ومسائل مرتبط با دریای خزر، تنها باتصمیم کشورهای ساحلی انجام‌می‌شود.